SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:464

av Boriana Åberg (M)

Översyn av det kommunala utjämningssystemet

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över det kommunala utjämningssystemet från grunden och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Det kommunala självstyret anses vara en av hörnstenarna i vår demokrati och bygger på principen att de lokala medborgarna vet vad som är bäst för dem själva. Det skapar förutsättningar för demokrati och förankring genom delaktighet och ansvar för samhällets utveckling. Det kommunala självstyret är nämligen en frihet att själva kunna fatta beslut under eget ansvar för att utveckla ett väl fungerande samhälle och för att ta till vara och hushålla med gemensamma resurser.

Det kommunala självstyret finns befäst i regeringsformen och kommunallagen och innebär att regioner och kommuner har stor rätt att själva bestämma på vilket sätt de ska sköta sina arbetsuppgifter och hur de ska fördela sina resurser. De fattar också beslut om finansiering av verksamheten. Ända sedan kommunreformen 1862 har kommunerna beskattningsrätt, något som också fastställdes i 1974 års regeringsform. Av regeringsformens fjärde kapitel framgår att kommunerna får ta ut skatt för skötseln av sina angelägenheter.

Men i praktiken är det kommunala självstyret begränsat. Kommunernas verksamhet är detaljstyrd av lagar och regleringar, deras ekonomiska makt är kringskuren på grund av riktade statliga bidrag, och inte minst det kommunala utjämningssystemet gör att kommunerna inte själva tar konsekvenserna av sina beslut.

Syftet med det kommunalekonomiska utjämningssystemet är att skapa likvärdiga ekonomiska förutsättningar för kommuner och för regioner trots att det finns stora skillnader i skattekraft, folkmängd och åldersstruktur, hur tätt eller glest befolkningen bor och andra faktorer som påverkar kommunernas och regionernas ekonomi. Systemet består av fem delar: inkomstutjämning, kostnadsutjämning, strukturbidrag, införande-bidrag samt regleringsbidrag/avgift.

Systemet har dock visat sig ineffektivt och innehålla direkt kontraproduktiva incitament. Att det ska löna sig att arbeta är en viktig princip som de flesta kan ställa upp på. Samtidigt som många kommuner jobbar hårt för att fler ska komma i arbete så missgynnas det man då åstadkommer av det kommunala utjämningssystemet. Kommuner riskerar till och med att förlora skatteintäkter genom att fler arbetar.

Kommuner som återfinns bland de största nettomottagarna av utjämningsbidrag figurerar ofta i sammanhang där man ser exempel på flagrant slöseri med skattemedel. Detta kan förklaras med att det inte finns några parametrar i systemet som premierar effektivitet och återhållsamhet med skattemedel.

Som utjämningssystemet är konstruerat fråntas kommunerna mer eller mindre ansvaret för sina ekonomiska angelägenheter. Den kommunala ekonomin blir mer beroende av en komplex och oöverskådlig kombination av statligt fastställda variabler än av de kommunala besluten. Kommuner med god ordning och reda i sin ekonomi, och som konsekvent prioriterar kärnverksamheten och i övrigt är återhållsamma när det gäller användandet av skattemedel, tvingas avstå stora belopp till direkt slösaktiga kommuner som lägger pengarna på spektakulära projekt som dimmaskiner, enhörningar, kommunpoeter eller äventyrsland. Detta innebär de facto att det kommunala självstyret satts ur spel.

Det är därför hög tid att se över det kommunala utjämningssystemet från grunden. Staten bör ta sitt ansvar och stötta de kommuner som inte har möjlighet att klara sig på egen hand, och det kommunala utjämningssystemet som premierar ineffektivitet, dränerar ett fåtal kommuner på skattemedel och står i direkt strid med det kommunala självstyret bör avskaffas.

Boriana Åberg (M)